

Sygn. akt IV CSK 298/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 stycznia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa S. – T. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w D.
przeciwko S. POLSKA Spółce Akcyjnej w S. o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 18 stycznia 2013 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 1 lutego 2012 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I a w części oddalającej powództwo, w punkcie I b oraz w punkcie III i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego w L. w ten sposób, że zamiast kwoty 718.115,75 zł zasądził na rzecz powódki od pozwanej kwotę 98.900,30 zł i oddalił w pozostałej części powództwo o odszkodowanie za szkodę poniesioną wskutek kradzieży samochodów.

Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji i rozstrzygnięcie zostało oparte o następujące ustalenia faktyczne:

Powódka, na podstawie dwóch umów o zamontowanie w samochodach Volvo urządzeń do automatycznego odczytywania opłat za przejazd autostradą, powierzyła pozwanej oba pojazdy wraz z kluczykami. W dniu 30 kwietnia 2009 r. pracownik pozwanej zauważył brak pojazdów, ale powódka została o fakcie kradzieży powiadomiona w dniu 2 lipca 2009 r. Ubezpieczyciel odmówił wypłaty odszkodowania z powodu nieterminowego zgłoszenia szkody. Przedmiotowe samochody stanowiły przedmiot umów leasingu zawartych pomiędzy V. spółką z o.o. w W. jako leasingodawcą, a powódką jako leasingobiorcą. Umowy zostały rozwiązane przez leasingodawcę w trybie natychmiastowym z powodu utraty ich przedmiotu i w sprawie z powództwa leasingodawcy Sąd Okręgowy w W. nakazał powódce zapłatę na jego rzecz kwoty 615.721 zł wraz z odsetkami i kosztami procesu w kwocie 15.439 zł z tytułu ich rozliczenia. W toku postępowania egzekucyjnego została wyegzekwowana kwota 31.255,67 zł, zaś koszty tego postępowania wyniosły 83.461,30 zł.

Sąd pierwszej instancji uznał, że strony łączyła umowa mieszana łącząca elementy umowy o dzieło oraz umowy przechowania (art. 627 k.c. w zw. z art. 835 k.c.), a w konsekwencji pozwaną obciążały akty staranności co do wyboru miejsca postoju samochodów i ryzyko ich utraty. Dopuszczenie do kradzieży ocenił jako nienależyte wykonanie zobowiązania uzasadniające odpowiedzialność pozwanej na podstawie art. 471 k.c., jak również nie wykluczył jako podstawy odpowiedzialności art. 415 k.c., bowiem o winie pozwanej przesądzają takie okoliczności, jak dopuszczenie do kradzieży samochodów poprzez brak monitoringu, dozoru osobowego, ewidencji kluczy i pojazdów oraz

niezawiadomienie powódki o fakcie zaginięcia samochodów, co spowodowało odmowę wypłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela. Odnosząc się do wysokości szkody wskazał, że wobec rozwiązania umów leasingu ze skutkiem natychmiastowym, stała się natychmiast wymagalna pozostała na ten dzień wartość księgową przedmiotów leasingu wraz z wymagalnymi płatnościami od leasingobiorcy, a zatem w świetle art. 361 k.c. powódka poniosła szkodę wyrażającą się w zwiększeniu pasywów - powstaniu wymagalnego zobowiązania potwierdzonego nakazem zapłaty, a obejmującego wszystkie pozostałe do zapłaty raty z umów leasingu oraz koszty postępowania sądowego oraz egzekucyjnego.

Sąd Apelacyjny mając na uwadze treść ogólnych warunków wykonywania napraw stanowiących integralną część zawartych umów, zaakceptował stanowisko Sądu Okręgowego co do zaistnienia przesłanek odpowiedzialności pozwanej określonych w art. 471 k.c., jak również możliwej alternatywnej podstawy odpowiedzialności w oparciu o art. 415 k.c. Podzielając pogląd, że szkodą majątkową w postaci straty jest także zwiększenie pasywów przyjął jednak, że w normalnym związku przyczynowym z zachowaniem pozwanej pozostaje jedynie szkoda w postaci poniesionych przez powódkę kosztów postępowania sądowego i egzekucyjnego w łącznej kwocie 98.900,30 zł. Sąd Apelacyjny podkreślił, że powódka w pozwie sprecyzowała żądanie wskazując jako szkodę pozostałe do zapłaty raty leasingowe zasądzone nakazem zapłaty na rzecz leasingodawcy i żądanie to jest objęte prekluzją w świetle art. 479¹² § 1 k.p.c. W ocenie Sądu drugiej instancji, tak określona szkoda nie pozostaje w normalnym związku przyczynowym ze zdarzeniem wyrządzającym szkodę, bowiem powódka musiałaby te raty zapłacić także wtedy, gdyby nie doszło do utraty samochodów. Okoliczność, że finansujący nie uzyskał odszkodowania od ubezpieczyciela, uznał w kontekście tego żądania za pozostającą bez znaczenia dla rozstrzygnięcia. W konsekwencji przyjął, że szkodę powódki stanowią jedynie koszty postępowania sądowego oraz egzekucyjnego.

Powódka zaskarżyła powyższy wyrok w części oddalającej powództwo ponad kwotę 98.900,30 zł skargą kasacyjną opartą na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 i 2 k.p.c. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzuciła naruszenie prawa materialnego poprzez niezastosowanie lub niewłaściwe

zastosowanie: - art. 709⁵ § 3 k.c. wskutek nieuwzględnienia faktu, że odszkodowanie z tytułu ubezpieczenia pojazdów, jakie otrzymałby finansujący pomniejszyłoby zobowiązanie powódki z tytułu niezapłaconych rat leasingowych oraz art. 361 § 1 k.c. przez przyjęcie, że obowiązek uiszczenia przez powódkę wszystkich rat leasingowych i fakt niezyskania przez finansującego od ubezpieczyciela należnego odszkodowania za utracone pojazdy nie pozostaje w normalnym związku przyczynowym z zawinionym wyłącznie przez pozwaną nienależytym wykonaniem umowy. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej powódka zarzuciła uchybienie przepisom postępowania: - art. 479¹² § 1 k.p.c. przez błędne zastosowanie, - art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. bowiem treść uzasadnienia orzeczenia uniemożliwia ocenę toku wyводу, który doprowadził do rozbieżnego zastosowania przepisów prawa materialnego, - art. 382 k.p.c. poprzez zawężenie granic wyrokowania i nierozważenia stanowiska powódki zawartego w pozwie. W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę orzeczenia poprzez oddalenie apelacji pozwanej, ewentualnie o jego uchylenie w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy odnieść się do zarzutów naruszenia prawa procesowego. Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Zakres zastosowania art. 328 § 1 k.p.c. w postępowaniu odwoławczym zależy od treści rozstrzygnięcia - jeżeli ustalenia faktyczne poczynione przez sąd pierwszej instancji pozwalają na dokonanie odmiennej oceny prawnej, wystarczające jest powołanie się na nie przez sąd odwoławczy i wskazanie motywów odmiennej oceny prawnej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ustalone jest stanowisko, że zarzut ten może być skuteczny jedynie w sytuacji, w której treść uzasadnienia zaskarżonego wyroku sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie ocenę toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia, a w konsekwencji uniemożliwia dokonanie kontroli kasacyjnej (wyroki z dnia 9 grudnia 2009 r., II PK 151/09, z dnia 20 stycznia 2010 r., II PK 178/09 niepubl. i powołane w nim orzeczenia). Taka sytuacja w niniejszej sprawie nie zachodzi, bowiem Sąd Apelacyjny wskazał, że podziela ustalenia faktyczne Sądu

pierwszej instancji i dostatecznie wyjaśnił w uzasadnieniu wyroku swoje stanowisko prawne.

Zasadny jest natomiast zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. oraz art. 479¹² k.p.c. obowiązującego do dnia 3 maja 2012 r., a zatem w dacie orzekania przez Sąd Apelacyjny. Powód był obowiązany wskazać twierdzenia i dowody na ich poparcie w pozwie pod rygorem utraty prawa powołania ich w toku postępowania z tym, że mógł je wskazać również w okresie późniejszym, jeżeli wykazał, iż dopiero wówczas taka potrzeba powstała. Powód w pozwie wskazał, że wskutek nienależytego wykonania zobowiązania przez pozwaną poniósł szkodę w kwocie 657.721 zł stanowiącej należność wynikającą z umowy leasingu w postaci wszystkich pozostałych do zapłaty rat oraz w kwocie 15.439 stanowiącej koszty procesu i w kwocie 83.461,30 zł z tytułu poniesionych kosztów postępowania egzekucyjnego. Żądanie obejmowało zatem istotnie raty opłat leasingowych, które stały się natychmiast wymagalne wskutek wypowiedzenia umowy leasingu. Sąd Apelacyjny pominął jednakże istotne twierdzenie powoda zawarte w pozwie, bowiem poza faktem niewykonania zobowiązania poprzez dopuszczenie do kradzieży pojazdów powód wskazał, że w wyniku powiadomienia go przez pozwaną o kradzieży dwa miesiące po tym fakcie, ubezpieczyciel odmówił leasingodawcy wypłaty odszkodowania z tytułu kradzieży wskutek zgłoszenia szkody po terminie (str. 4 pozwu). Zostały również wskazane dowody na tę okoliczność. Twierdzenie to nie zostało poddane analizie w kontekście wpływu na przesłanki odpowiedzialności pozwanej. Nie jest zatem prawidłowe powołanie się na art. 479¹² k.p.c. w aspekcie żądania powoda, skoro jako szkodę wskazał stratę w postaci powstania wymagalnego zobowiązania do zapłaty rat leasingowych, ale w podstawie faktycznej zawarł twierdzenie zarówno o niewykonaniu przez pozwaną zobowiązania poprzez dopuszczenie do kradzieży, jak i twierdzenie o zawinionym działaniu pozwanej, które spowodowało odmowę wypłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela. Pominięte zostały także dowody zgłoszone na poparcie tego twierdzenia, co uzasadnia zarzut naruszenia art. 382 k.p.c.

Przechodząc do oceny zarzutów zgłoszonych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej stwierdzić trzeba, że zasadnicze znaczenie ma zarzut naruszenia art.

361 § 1 k.c. Aby dokonać prawidłowej oceny istnienia roszczenia odszkodowawczego należy w oparciu o ustalony stan faktyczny stwierdzić, czy miało miejsce zdarzenie wyrządzające szkodę, czy poszkodowany szkodę poniósł a jeżeli tak, to czy pomiędzy tymi dwoma zdarzeniami istnieje związek przyczynowy. Powód wskazał w istocie na dwa zdarzenia - kradzież oraz zawiadomienie o kradzieży po dwóch miesiącach i z tych zdarzeń wywodził szkodę w postaci obowiązku uiszczenia wszystkich pozostałych rat w pełnej wysokości. Powód powołał się zatem na poniesienie szkody w postaci straty obejmującej wymagalne zobowiązania wobec leasingodawcy powstałe wskutek wygaśnięcia umowy (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2008 r., III CZP 62/08, OSNC 2009/7-8/106).

Artykuł 361 § 1 k.c. obejmuje związek przyczynowo – skutkowy wyrażający się odpowiedzialnością dłużnika za skutki, dające się z punktu widzenia kauzalności połączyć w jeden łańcuch oraz charakterystyczne dla danej przyczyny jako normalny rezultat. Związek przyczynowy jest przedmiotową przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej; warunkuje powstanie tej odpowiedzialności (361 § 1 k.c.) i określa jej granice (art. 362 § 1 k.c.). Normalny związek przyczynowy odnieść trzeba do normalnych następstw zdarzenia szkodzącego, zbadanych w drodze testu *conditio sine qua non*. Test ten polega na przypisaniu roli przyczyny temu zdarzeniu, bez których szkodliwy skutek by nie nastąpił. Tak wyselekcjonowane przyczyny poddawane są kolejnemu badaniu pod kątem odpowiedniego stopnia ich wpływu na wystąpienie skutku. Wpływ ten, zgodnie z art. 361 k.c., ma być normalny i jest rozumiany jako odpowiedni stopień prawdopodobieństwa wystąpienia danego skutku w razie zaistnienia ocenianej przyczyny i który w zwykłym porządku rzeczy jest konsekwencją tego zdarzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2011 r., III CSK 136/10, z dnia 11 września 2003 r., III CKN 473/01, uchwała z dnia 21 marca 2003 r., III CZP 6/03). Istnienie związku przyczynowego jako zjawiska obiektywnego determinowane jest określonymi okolicznościami faktycznymi konkretnej sprawy, które już nastąpiły, ale przy ustalaniu odpowiedzialności za zaniechanie uwzględnieniu podlegają także zdarzenia hipotetyczne.

Badając w aspekcie powyższych zasad związek przyczynowy pomiędzy działaniem a szkodą powódki podzielić należy pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny, że brak jest związku przyczynowego pomiędzy działaniem polegającym na dopuszczeniu przez pozwaną do kradzieży pojazdów a szkodą polegającą na stracie równej pasywowi w postaci wymagalnego zobowiązania do zapłacenia wszystkich rat. Obowiązek zapłaty rat nie pozostaje bowiem w normalnym związku z faktem kradzieży pojazdów, a z zawarciem umowy leasingu przez powoda. W związku z natychmiastową wymagalnością rat powód nie poniósł żadnych kosztów, które mogłyby stanowić szkodę, a w każdym razie na powstanie takich kosztów nie wskazywał. Kwestia kosztów procesu i egzekucyjnych zasądzonych przez Sąd Apelacyjny pozostaje poza rozważaniami z uwagi na zakres zaskarżenia.

Rozważeniu jednak podlegać także musi, czy istnieje związek przyczynowy pomiędzy działaniem pozwanej polegającym na zaniechaniu powiadomienia powoda o kradzieży przez dwa miesiące, a szkodą polegającą na wymagalnym zobowiązaniu do zapłaty rat w pełnej wysokości bez uwzględnienia w rozliczeniu odszkodowania z tytułu kradzieży pojazdów. Sąd Apelacyjny pominął tę kwestię błędnie uznając, że powód w pozwie zawarł tylko twierdzenia o działaniu pozwanej polegającym na umożliwieniu kradzieży.

W wypadku wygaśnięcia umowy leasingu wskutek utraty jej przedmiotu, przewidziana w art. 709⁵ k.c. zapłata przez korzystającego finansującemu wszystkich przewidzianych w umowie, a nie zapłaconych rat, pełni funkcję odszkodowania. Jej celem jest bowiem przywrócenie takiego stanu majątku finansującego, jaki byłby, gdyby do utraty nie doszło i umowa zostałaby wykonana. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego odszkodowanie ma przywrócić stan majątkowy, w jakim znajdowałby się poszkodowany, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę. Odszkodowanie to nie może przewyższać poniesionej szkody, a zatem należy uwzględnić korzyści uzyskane przez poszkodowanego, czyli zastosować *compensatio lucri cum damno* (wyroki z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 176/11, niepubl., z dnia 9 września 2010 r., I CSK 685/98, OSNC 2011, nr 5, poz. 58, z dnia 9 września 2010 r., I CSK 641/10, OSN – ZD 2011, nr 2, poz. 35). Taką samą zasadę stanowi art. 709⁵ § 3 k.c. określając

granice dopuszczalnej wysokości odszkodowania należnego finansującemu w granicach art. 361 § 2 k.c. W paragrafie trzecim (art. 361 k.c.) ustawodawca ustanowił dla finansującego obowiązek pomniejszenia należnych mu rat o korzyści, jakie uzyskał wskutek zapłaty przed umówionym terminem i wskutek wygaśnięcia umowy oraz z tytułu ubezpieczenia rzeczy, a także naprawienia szkody. Przepis art. 709⁵ § 1 k.c. ma charakter imperatywny. Aczkolwiek strony mogą w wypadku wygaśnięcia umowy wprowadzić pewne modyfikacje sposobu rozliczenia pozostałych do zapłaty rat w stosunku do przewidzianego w paragrafie trzecim tego przepisu, ale finansujący musi pomniejszyć ich wartość o korzyści wskazane w tym przepisie (patrz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2008 r., II CSK 31/08, niepubl.). Umowa stron zawierała zresztą co do obowiązku pomniejszenia rat tożsame postanowienia odnoszące się do kwoty uzyskanej przez leasingodawcę z tytułu odszkodowania ubezpieczeniowego. Określenie natomiast w umowie sposobu jej zakończenia w wypadku utraty przedmiotu leasingu jako „rozwiązanie ze skutkiem natychmiastowym” jest bez znaczenia dla rozliczenia stron z uwagi na wskazany wyżej charakter art. 709⁵ § 1 k.c. Rozważenia zatem wymagało, czy skutek wygaśnięcia umowy w postaci obowiązku zapłaty rat w pełnej wysokości przez powódkę na rzecz leasingodawcy, bez odliczenia odszkodowania ubezpieczeniowego, pozostaje w normalnym związku przyczynowym z działaniem pozwanej polegającym na zaniechaniu powiadomienia powódki o kradzieży przez okres dwóch miesięcy; inaczej mówiąc, - czy gdyby pozwana zawiadomiła powódkę o kradzieży niezwłocznie, to leasingodawca uzyskałby odszkodowanie ubezpieczeniowe podlegające zaliczeniu na należne mu niezapłacone raty, a w konsekwencji w jakiej wysokości pozwana miałaby wymagalne zobowiązanie na rzecz osoby trzeciej czyli leasingodawcy. Z tych przyczyn jest zasadne są zarzuty naruszenia wskazanych przepisów prawa materialnego tj. art. 709⁵ § 3 k.c. i art. 361 § 1 k.c.

Mając na uwadze powyższe orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.